

Александар М. Новаковић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за србистику

<https://orcid.org/0000-0002-7620-5964>

Јелена М. Стошић

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за србистику

САДРЖАЈИ ИЗ ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈЕ У ГРАМАТИКАМА ЗА УЧЕЊЕ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Предмет овога рада јесте анализа граматика за учење српског као страног језика са циљем стварања јасније слике о питањима обима и начина обраде садржаја из области дијалектологије српског језика. Коришћена је метода теоријске анализе са техником анализе садржаја. Грађу за истраживање чиниле су граматике српско(хрватско)г као страног језика објављене у претходних сто година. Резултати истраживања су нам показали да су садржаји (на супрот очекивањима и реалним потребама ученика-странаца) у већини граматика сведени на напомене о постојању два изговора – *екавског* и *ијекавског* (са по којим примером) и Белићевој подели дијалеката на три типа – *штокавски*, *кајкавски* и *чакавски*. Сходно наведеном, у наставној пракси важну улогу у савладавању садржаја из области дијалектологије имају наставници/предавачи који ученике поступно и систематично упознају са дијалекатским особеностима говора широм територија Републике Србије и Републике Српске. Постоји, дакле, очигледна потреба да се изради граматика која би одговорила захтевима савремене наставе српског као страног језика, али и да се објаве приручници из области дијалектологије, који би укључивали, осим прилагођеног прегледа особина српских дијалеката, и текстове са аудио-записима из различитих дијалекатских подручја српског језика.

Кључне речи: српски као страни језик, дијалектологија, Александар Белић, граматике српског као страног језика.

¹ aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

Увод

Учење српског језика као страног подразумева усвајање комплексног граматичког система нашег језика, с обзиром на флективност као једну од његових основних одлика. Зато се други типови наставног садржаја (неоправдано) запостављају, остајући тако на нивоу узгредног помињања или, понекад, потпуног изостављања, што је у наставној пракси често условљено и динамиком усвајања српског језика као страног од стране појединаца.

Дијалекатско богатство српског језичког простора представља прави изазов у учењу српског језика код страних говорника. Центри за учење српског језика као страног налазе се на просторима различитих дијалеката (у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу), због чега се ученици-странци, неминовно, у свакодневной комуникацији сусрећу са дијалектом, што у оним областима које су удаљеније од језичког стандарда може представљати потешкоћу у усвајању језика. Усвајање стандарних форми, с једне стране, и сусретање са друг(ачиј)им формама у свакодневной, неформалной комуникацији за ученике-странце могу и те како бити отежавајући фактор у усвајању норми стандардног језика, нарочито на почетним нивоима учења српског језика као страног.

Од првих дијалектолошких проучавања српског језика, која је започео Вук Карацић, који се сматра нашим првим дијалектологом (ИВИЋ 1985: 11), преко истраживања Александра Белића, Павла Ивића, али и других дијалектолога, дијалектолошка сазнања су се проширивала, утврђујући притом тачне границе простирања српск(охрватск)их дијалеката и њихове структуралне одлике. Од првих, несистематских радова, српска дијалектологија развијала се у правцу изналажења одговарајуће методологије за опис дијалекатске структуре српског језика (в. ИВИЋ 1985: 11–14). Важно је поменути и чињеницу да се том приликом мењала и дијалектолошка терминологија. Тако, на пример, Вук у предговору *Српском рјечнику* (1818) дијалекте назива наречјима, при чему их дели на ерцеговачко, ресавско и сремачко наречје, издвајајући као критеријум за поделу рефлексе некадашњег вокала јат. Белић (1999: 16–18) дијалектима назива оно што се данас назива наречјима, издвајајући кајкавски дијалекат, чакавски дијалекат и штокавске дијалекте. Белићева термилошка решења су током времена замењена решењима П. Ивића и Д. Брозовића (ШЋЕПАНОВИЋ 2017: 127).

Неспорна важност познавања дијалеката ради разумевања начина функционисања српског језика наметнула је потребу њиховог изучавања у наставном контексту. У више радова методичари наставе указали су на особености наставе дијалектологије у основношколском и средњошколском образовању – Дешић 1981; Маринковић 1995; Богдановић 2003; Јањић 2005, 2016; Бошњакловић 2009; Станковић 2022 и др. Међутим, улога дијалеката (и различитих говора) представља неизоставни део наставе српског језика

за странце, чији је циљ оспособљавање странаца да разумеју и користе наш језик у различитим приликама и околностима.

Дијалектологија у настави српског као страног језика – Преглед досадашњих истраживања

Питањем места и функције дијалеката и наречја у настави српског као страног језика бавили су се многи србисти, лингвометодичари и наставници-практичари. У својим радовима настојали су да их са различитих становишта сагледају у оквирима наставног процеса. Прва научна сагледавања питања постојања различитих дијалеката и наречја везују се за почетке систематичнијих истраживања у методици наставе српског као страног језика средином деведесетих година XX века (са организацијом два округла стола у Институту за стране језике). У вези са тим, Наум Димитријевић (1984: 38) истиче да су језичке и националне специфичности наше тадашње заједничке земље захтевале „знатно озбиљнији приступ решавању питања наставе културе у оквиру курса српскохрватског језика као страног”. Ранко Бугарски (1984: 19) међу првима поставља питање да ли се српскохрватски језик може предавати као јединствена целина „или ће се као основни образац прећутно или чак експлицитно нудити једна од варијанти савременог српскохрватског стандарда”. Као основно на том пољу издваја питање доношења наставне одлуке у вези са екавским и ијекавским изговором (као и са латиничким и ћириличким писмом). Дакле, посебна пажња била је усмерена на проналажење одговора на недоумице усмерене ка избору језичке варијанте коју би предавачи и састављачи уџбеника примарно користили. Тако Здравко Игњатић (1984: 81) бележи да се питање језичких варијанти (и писма) током друге половине XX века појавило као дилема при писању наставних материјала и израде концепције уџбеника, запажајући још тада да се за основу уџбеника Института за стране језике радије бирала источна варијанта – екавица (сходно простору на коме институција делује). Заснивајући своја истраживања на практичном раду са странцима, Зора Вукадиновић (1986: 61) потврђује да се у датом периоду на Институту за стране језике на почетном течају предавала/учила источна варијанта (екавско наречје) стандардног српскохрватског језика, али да су се на средњем течају ученици упознавали и са западном варијантом српскохрватског језика (ијекавским наречјем). Питање познавања екавског и ијекавског изговора, у контексту нашег језика у балканским размерама, Богдан Дабић (1986: 128) сматра да странци морају схватити екавски и ијекавски изговор као основно питање функционисања нашег језика. Међутим, Вера Васић (1986: 14) указује на практични проблем у настави, тврдећи да „ако се за предмет контрастивне анализе изабере само један од појавних облика стандардног језика”, врло

лако може догодити да онај ко учи неки страни језик „све оно што дата варијанта не обухвата одреди као дијалекатско или супстандардно”.

Питање места дијалеката и наречја посебно постаје актуелно након распада српскохрватске језичке заједнице и политичких дешавања с краја XX и почетка XXI века (ЋАЛИЋ 2016: 416). Преглед трију библиографија радова из области методике наставе српског као страног језика – КРАЈИШНИК 1992; НИКОЛИЋ 2020; НОВАКОВИЋ 2023 – показао нам је да је у годинама након одржавања двају округлих столова нарочиту пажњу проналажењу практичних решења у подучавању странаца дијалектима и наречјима посветио професор Милорад Дешић. Бавећи се питањима правописа и ортоепије у настави српског као страног језика,² Милорад Дешић (2016: 126) запажа да се „у нашим правописима у више поглавља” обрађује материја „која углавном припада фонетици, али се по традицији уноси у правописне приручнике”, што оправдава чињеницом да се грешке из говорног језика преносе у писани.³ Том приликом издваја питање екавског и ијекавског изговора, који представљају „богатство” српског књижевног језика. Професор заговара идеју да би „тамо гдје се екавски говори” наставници требало да користе и ијекавске текстове, „као што би требало да се у Бањој Луци и Никшићу слушаоци упознају са основним особинама екавског изговора”. На тај начин би се полазницима курса помогло да се лакше снађу у оној другој средини. Ово питање Милорад Дешић (2011) посебно разрађује у раду „Српски језик као страни у БХС контексту”, наводећи да се „настава намијењена странцима изводи на једном изговору, а са оним другим слушаоци се упознају на вишим нивоима учења”.

„Требало би да слушаоци са других језичких подручја потпуно владају једним изговором, али да донекле познају и онај други. Основни изговор биће онај којим се служи наставник: ако је он из Србије, биће то екавица, а ако је из Црне Горе или Републике Српске, биће ијекавица (вуковска, друкчија од хрватске ијекавице). Незгода је у томе што се понекад дешава да екавац преузима слушаоце од наставника ијекавца, и обрнуто. Ту би нови лектор морао да настави са претходним изговором, да се не би полазници збуњивали” (ДЕШИЋ 2003а: 202).

Такође, „кад је потребно, указивало би се на важније особине другог изговора и других варијаната” (ДЕШИЋ 2007: 268). Као веома функционална решења предлаже, са једне стране, коришћење озвученог уџбеника (ДЕШИЋ 2003б), односно, са друге стране, образовање наставника у коме би одређена пажња била посвећена „најелементарнијим знањима о историји

² У пракси, питање познавања стандарднојезичког варијетета има кључну важност по наставу новоштокавске акцентуације. Душица Божовић (2016: 97) препознаје да наставници не предају акценте уколико их немају у свом варијетету.

³ Примера ради, Марија Исаиловић (2020: 203) питање изучавања екавског и ијекавског изговора у настави српског као страног језика сврстава међу правописне садржаје.

језика, дијалектологији и правопису” (ДЕШИЋ 2006: 127).

У новије време овим питањем бавили су се Маја Миличевић Петровић и Никола Љубешић (2020: 118–128), који анализирају место и функцију нестандардних форми језика (дијалеката, регионалних варијетета и разговорног језика) у настави српског за странце. Као „користан и приступачан извор података за наставу српског и хрватског језика као страног” издвајају електронске корпуре нестандардног језика, захваљујући којима ће ученици бити у прилици да открију нове појаве у језику који уче. И Наташа Спасић (2024: 133–144) указује на важност познавања нестандардних облика језика, чије непознавање може отежавати реализацију комуникативне активности. Зато издваја наставне материјале (корпуре, штампане, аудио и видео садржаје) који се могу користити у настави српског као страног језика ради „постизања задовољавајућег нивоа усвајања/учења (дијалекатских) нестандардних особености”.

Методолошке поставке истраживања

Предмет и циљ истраживања

У настави српског као страног језика уобичајено је да се у центар пажње ставља стандардни варијетет. Опредељење за такав приступ организацији програма почива на чињеници да се српски језик предаје у природној говорној средини. Међутим, језик се не учи само у школи или у кући већ у широкој интеракцији људи. „Без упознавања те (нове) друштвене средине тешко да би странац могао и пруступити учењу њеног језика” (ПЛАВИЋ 1984: 52). Зато ученици теже да упознају своје ближе или даље окружење и усвоје све оно што ће им помоћи у живој језичкој ситуацији. Пракса нам показује да се ученици-странци ретко кад задржавају само у једној средини, већ путују, крећући се по различитим градовима/селима на српском говорном подручју, упознајући српски живаљ како на југу и истоку тако на северу и западу. Зато се „ученици ван учионице сусрећу и са манифестацијама језика које у мањој или већој мери одступају од стандарда, што намеће питање увођења у учионицу и нестандардних варијетета” (МИЛИЧЕВИЋ ПЕТРОВИЋ, ЉУБЕШИЋ 2020: 117). Иако се, обављајући свакодневне животне активности, странци упознају са питањем дијалеката и наречја, њихово изучавање је предвиђено на вишим – Ц1 и Ц2 – нивоима. Дескриптори за процену нивоа знања Центра за српски као страни језик Филолошког факултета у Београду предвиђају да ученик-странац на Ц1 нивоу „познаје оба књижевна изговора (екавски и ијекавски)”, „уме да напише правилно текст, чак и ако је он изговорен са неким специфичностима (акценатским, дијалекатским и сл.)”, прати филмове „у којима се јављају жаргон, дијалекатски или идиоматски изрази”, односно на Ц2 нивоу разуме дијалекатски текст и

пронађе одговарајуће лексичке еквиваленте у књижевном језику. Како би наведене садржаје што боље савладали, ученици се обраћају наставницима за помоћ, користе различите приручнике, речнике и граматике, надајући се да ће у њима пронаћи одговоре на многобројна питања и недоумице. Међутим, Наташа Спасић (2024: 141) запажа да уџбеницима за учење српског као страног језика на високом нивоу „недостаје дијалекатски материјал”. Зато се природно поставља питање њиховог присуства у граматикама за учење српског као страног језика. С обзиром на чињеницу да до сада није спроведено слично истраживање, предмет овога рада је анализа граматика за учење српског као страног језика са циљем стварања јасније слике о питањима обима и начина обраде садржаја из области дијалектологије српског језика.

Задаци истраживања

У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

1. Анализирати садржаје из области дијалектологије у најкоришћенијим граматикама за учење српског као страног језика;
2. Сагледати поступке представљања дијалектолошких садржаја у анализираним граматикама;
3. Издвојити најважнија запажања у вези са квалитетом представљених садржаја из области дијалектологије у анализираним граматикама.

Методе, технике и узорак истраживања

У складу са дефинисаним предметом, циљем и постављеним задацима истраживања користили смо методу теоријске анализе са техником анализе садржаја. Грађу за истраживање чиниле су граматике српско(хрватско)г као страног језика објављене у претходних сто година, а које се деценијама користе у наставној пракси. Све анализиране граматике доступне су у иностранним и домаћим библиотечким фондовима и дигиталним репозиторијумима. Истраживање је спроведено крајем октобра 2024. године.

Анализа садржаја о дијалектима и наречјима у граматикама српског као страног језика

Током XX века у методици наставе српског као страног језика посебна пажња је посвећивана креирању и објављивању наставних материјала – уџбеника, речника и граматика, што је било у директној вези са друштвено-политичким дешавањима на геостратешкој мапи света, али и повећаним интересовањем за славистику у свим светским лингвистичким центрима.

У периоду од једног века – од почетка XX до почетка XXI – објављено је више десетина различитих приручника за учење (тада) српскохрватског као страног језика, јер је постојала очигледна потреба за функционалним материјалима који би странцима омогућили да „на западњачки ефикасан начин”⁴ овладају нашим језиком. Њихови аутори били су слависти и србисти, како из домовине тако и из иностранства, који су тежили писању приручника који би одговорио на већину потреба ученика-странаца у савладавању језика помоћу аудио-лингвалне, директне или граматичко-преводне методе. Осим уџбеника, у средишту њиховог интересовања биле су граматике за учење српскохрватског језика, писане махом за полазнике течајева из западноевропских и америчких земаља. У њима су се нашли садржаји који су били у складу са достигнућима србокроатистичке науке прихваћеним међу водећим истраживачима и, наравно, потребама ученика-странаца. Лингвистичка и социолингвистичка питања постојања заједничког језика условила су да се у граматицама нађу и најосновнија запажања о садржајима из области дијалектологије. Нажалост, у њима она нису разрађена, већ сведена на најосновније информације о основној подели дијалеката и изговора, односно свега неколико илустративних примера.⁵ Штавише, у већини граматика представљена су сазнања Александра Белића⁶ о српским дијалектима и њиховим класификацијама (уп. Белић 1999: 16–18). Тако се место назива језика *српскохрватски* и *словеначки* користе термини – *кајкавски*, *чакавски* и *штокавски*, за које се употребљава и назив *дијалекат* – *кајкавски дијалекат*, *чакавски дијалекат* и *штокавски дијалекат*. Такође, аутори штокавске дијалекте деле (према замени „јата”) на: *екавске говоре* (источне), *јекавске говоре* (јужне) и *икавске говоре* (западне),⁷ неретко их називајући *екавским (под)дијалектом*, *јекавским (под)дијалектом* и *икавским (под)дијалектом*.⁸

У *Српској граматици* (енгл. *Serbian Grammar*) Драгутина Суботића и Невила Форбса, објављеној 1918. године у Оксфорду, веома се мало пажње

⁴ Термин је први пут употребљен у: ЂУРИЋ 1984: 6.

⁵ Ни у једној граматици није „експлицитно образложен искључујући хијерархијски статус појединих термина, и то оних темељних какви су *наречје* и *дијалекат*” (ШЋЕПАНОВИЋ 2017: 119).

⁶ „Термини *дијалекат*, *наречје*, *говор* код Белића нису дефинисани, нити су постављени у односе хипер, односно хипоординаности” (ДЕШИЋ, ШЋЕПАНОВИЋ 2004: 229).

⁷ „Белићеву добро утемељену, али не и довољно систематизовану номенклатуру српске дијалектолошке науке јасно је прецизирао Михаило Стевановић у својој универзитетској граматици, која је и данас незаобилазна у било ком озбиљнијем србистичком раду” (ШЋЕПАНОВИЋ 2017: 129).

⁸ „У нашој стручној литератури неједнако се вреднују појмови *дијалекат*, *наречје*, *говор*. Често се дијалекат и наречје јављају као синоними: *штокавски дијалекат*/*штокавско наречје*. Мада би се могла правити подела српскохрватског језичког подручја по схеми: *штокавски дијалекат*, *екавско наречје*, *шумадијски говори* [...]” (ПЕЦО 1991: 17).

посвећује питањима дијалеката и наречја. С обзиром на чињеницу да је објављена у време ширења идеје о постојању српскохрватског језика, дијалекти/наречја се схватају као минимални разликовни делови српског и хрватског језика: „Мора се нагласити да је хрватски, осим малих разлика у дијалекту и речнику, апсолутно исти језик као и српски” (НЕВИЛ, ФОРБС 1918: 7). У уводном делу приручника обрађују се дијалекти у оквиру посебне (пред) лекције – *Дијалекти* (енг. *The Dialects*). У њој аутори разликују три дијалекта – *што*-дијалекат, *кај*-дијалекат и *ча*-дијалекат, објашњавајући њихово именовање према варијантама речи *шта*. *Кај*-дијалекат и *што*-дијалекат се користе на мањем простору, и то западно од Аграма (*кај*-дијалекат), односно на простору Северне Далмације и на острвима (*ча*-дијалекат). *Што*-дијалекат, према речима аутора, представља основицу српскохрватског језика и говори се „на далеко већем делу српске и хрватске територије” (НЕВИЛ, ФОРБС 1918: 22). Разликује три поддијалекта на основу рефлекса дугог *е* (старословенског гласа „јат”), који су познати као *е*-поддијалекат, *је*-поддијалекат и *и*-поддијалекат (*дете*, *дијете* и *дите*). Сходно географској распрострањености и расту српске књижевности, аутори су у уџбенику користили *што*-дијалекат и његов *е*-поддијалекат, којим се „говори и пише у скоро целој Краљевини Србији и у српским окрузима Јужне Угарске” (НЕВИЛ, ФОРБС 1918: 23). Ипак, аутори не пропуштају да нагласе да *је*-дијалекат преовладава у Босни, Херцеговини, Црној Гори, Далмацији, представљајући дијалекат којим је писан већи део српске књижевности, укључујући и епiku и превод *Светог писма* Вука С. Карацића. Разлика међу њима је мала, због чега онај ко савлада *е*-дијалекат нема потешкоћа да разуме *је*-дијалекат. Разлика је у рефлексу старословенског гласа „јат” (које је у појединим српскохрватским речима остало дуго, док је у другим постало кратко). У речима у којима је још дуго *е*-поддијалекат има *е*, док *је*-поддијалекат има *ије* (*сено* : *сијено*; *река* : *ријека*). У речима у којима је кратко *е*-поддијалекат има *е*, а *је*-поддијалекат само *је* (*вера* : *вјера*; *место* : *мјесто*). Притом, аутори јасно указују да у случајевима када гласу *е* претходе *л*, *ј*, *т* или *д*, *је*-дијалекат има *љ* (*љето*), односно *ћ* или *ђ* (*ђеца*, *ћерати*).

У *Практичној граматичкој српскохрватског језика* (енгл. *Practical Grammar of the Serbo-Croatian Language*) Џона Дајнлија Принса, објављеној 1928. године у Њујорку, о дијалектима се пише већ у уводним напоменама. Аутор разликује три главна дијалекта српскохрватског језика – јужни, источни и западни (далматински), наглашавајући да источни и јужни имају значајан књижевни развој. Једина разлика између ових дијалеката почива у замени „оригиналног *е*-звуча” – у јужњачком дијалекту супституисан са *је*, ако је кратак, односно *ије*, ако је дуг, у источном дијалекту замењен са *е* (у свим облицима), односно у западном са *и*. Као уобичајене називе аутор наводи *екавски* (источни), *јекавски* (јужни) и *икавски* (западни). „Треба напоменути да Срби користе и јужни и источни дијалекат као свој књижевни

језик, док Хрвати користе само јужњачки идиом” (ПРИНС 1928: X). Такође, аутор истиче да се они (дијалекти) разликују и по облику упитне заменица *шта*, која има штокавску (*што*), кајкавску (*кај*) и чакавску (*ча*) варијанту.⁹

Питање дијалеката и наречја у српскохрватском језику посебно је обрађено у граматичици *Увод у српскохрватски језик* (енгл. *Introduction to the Serbo-Croatian Language*) Томаса Магнера, објављеној 1956. године у Миннеаполису. У овом приручнику аутор недвосмислено указује да су разлике „између британског енглеског и америчког енглеског веће него између хрватског и српског језика”, наглашавајући да ниједан припадник (српске, хрватске или неке друге) заједнице нема потешкоћа да разуме оног другог (МАГНЕР 1998: IX). О дијалектима се посебно расправља у прегледу граматике хрватског и српског језика на крају приручника у одељку под називом „Дијалекти хрватског и српског језика”.¹⁰ Аутор приручника ученике врло сликовито уводи у причу о постојању различитих дијалеката и регионалних одлика изговора и употребе речи: „Слушајући неколико минута свог сународника, Југословен може рећи: *Он је из Далмације* или *Она је из Загорја*” (МАГНЕР 1998: 211). Као први критеријум за разликовање дијалеката узима се облик речи *шта*, сходно чему у српскохрватском језику постоје кајкавски, чакавски и штокавски дијалект. С обзиром на чињеницу да се штокавски дијалекат узима за основицу стандардног језика, други критеријум проистиче из начина на који се самогласник реализује у појединим речима: екавски (*место, вера, девојка, бежати, село*), ијекавски (*мјесто, вјера, дјевојка, бјежати, село*) и икавски (*мисто, вира, дивојка, бижати, село*). Интересантно је да Томас Магнер екавски дијалекат верзује са простор Србије, ијекавски за Црну Гору, Херцеговину, Босну, Хрватску, Јужну Далмацију и Лику, а икавски за северозападну Далмацију и архипелаг северног Пељешца. Кроз поређење *је* са *е*, у приручнику се указује на основна правила разликовања екавске и ијекавске варијанте – екавском кратко *е* кореспондира ијекавско *је*, док екавском дугом *е* одговара (и)јекавско *ије*. Покушавајући да укаже на, условно речено, (минорне) разлике између српске и хрватске варијанте језика, аутор чини својеврсни хибрис, везујући „ијекавски изговор за Хрвате”, а „екавски за Србе” (МАГНЕР 1998: 214).¹¹

У уџбенику *Српски/Хрватски за странце* (енгл. *Serbian/Croatian for Foreigners*) Славне Бабић, објављеном 1964. године, дијалекти се помињу у

⁹ Било би интересантно сагледати питање дијалеката и наречја у граматичици *Почетни српскохрватски* (енгл. *Beginning Serbo-Croatian*) Алберта Бејтса Лорда, која је објављена 1956. године у Хагу и која, нажалост, још увек није дигитализована.

¹⁰ Томас Магнер на почетку уџбеника јасно указује да не постоје лингвистичке разлике између српског и хрватског језика, те да је одлука да се хрватски издвоји у посебан језик резултат политичког договора (МАГНЕР 1998: IX).

¹¹ Објашњавајући овако изречену мисао, аутор у фусноти наводи да Срби у Хрватској, Босни и Херцеговини и Црној Гори такође користе ијекавицу.

уводном поглављу. Аутор издваја три дијалекта српскохрватског језика, означавајући их према форми заменице *шта* – *што*-дијалекат, *кај*-дијалекат и *ча*-дијалекат. Сходно званичној језичкој слици, у приручнику се истиче да највећи број људи користи *што*-дијалекат, који је у деветнаестом веку, захваљујући раду Вука С. Караџића, узет за основицу књижевног језика. Сходно устаљеној пракси у другим анализираним граматицама, и у овој се *што*-дијалекат дели на три варијанте изговора исте речи: *леп цвет*, *лијеп цвијет* и *лип цвит*, које потичу од развоја старословенског гласа јат: „Они који кажу *е* (*цвет*) се називају *екавци* и углавном живе у источним, североисточним и јужноисточним деловима Југославије. Људи југозападних делова називају се *ијекавци*, зато што користе облик *ије* (*цвијет*), док се људи који живе у западној Босни, деловима Далмације и Славоније називају *икавци* и кажу *и* (*цвит*)” (БАБИЋ 2001: IX).¹²

Још једна у низу граматика српскохрватског језика у којима се посећује пажња дијалектима српскохрватског језика јесте граматика Вере Јаварек и Мирославе Суђић под називом *Научи самостално српскохрватски* (енгл. *Teach Yourself Serbo-Croat*), објављена први пут 1963. године у Лондону. У уводном поглављу уџбеника аутори посебну пажњу посвећују терминолошком одређењу језика, његових дијалеката и писма: „Српскохрватски има три дијалекта, названа по речи *шта* у сваком од њих. Два од њих, *кај* и *ча* дијалекат, говоре се на релативно малом простору: *кај*-дијалектом (који делимично подсећа на словеначки) у региону западно од Загреба и *ча*-дијалектом у деловима северне Далмације и на острвима. На другим местима се говори *што*-дијалектом, који се скоро увек користи у књижевности” (ЈАВАРЕК, СУЋИЋ 1963: XI). Као и у претходно анализираном приручнику, аутори указују на разлику *што*-дијалекта који користе Срби у Србији и североисточном крајевима Југославије и оног који користе Хрвати и становници других западних крајева. У основи, реч је о диференцијацији *е*-дијалекта у односу на *ије*-дијалекат сходно испољавању дугог/кратког самогласника *е* – *река* : *ријека*, односно *песма* : *нјесма*. Аутори постојање разлике у изговору не виде као препреку успешном коришћењу српскохрватског језика у условима живота и рада у Југославији: „Ученик који се упозна са овим дијалектом неће имати никаквих потешкоћа у разумевању *ије*-дијалекта” (ЈАВАРЕК, СУЋИЋ 1963: XII).¹³

Питање дијалекта разматра се и у приручнику *Српскохрватска граматица и читанка* (енгл. *Serbo-Croatian Practical Grammar and Reader*) Монике Патриц, објављеном 1964. године у Београду.¹⁴ У овој граматици

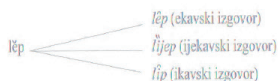
¹² И у овом се приручнику наглашава да се екавски и ијекавски користе у књижевности.

¹³ У *Српскохрватској граматици и читанци* (енгл. *Serbo-Croatian Grammar and Reader*) Отона Гроздића, објављеној 1969. године, нема помена дијалеката и наречја нашег језика.

¹⁴ Питање дијалеката није посебно обрађено ни у граматици *Научите самостално српски* (енг. *Teach Yourself Serbian*) Владиславе Рибникар и Дејвида Нориса, објављеној 2003. године у Лондону.

дијалекти се деле на: чакавски, кајкавски и штокавски, уз наговештај да „разлике између њих нису ограничене само на ову реч [*што*], нити, у потпуности, на лексичке варијанце” (ПАТРИЦ 1964: 13). Моника Патриц укратко описује географску распрострањеност сваког од наведених дијалеката, дајући, на самом крају приручника у виду додатка, и дијалекатску карту српскохрватског језика (в. Фотографију 1). Сходно пракси у осталим приручницима тога времена, и у овом се штокавски дијалекат даље разврстава на три поддијалекта, који су настали као резултат различитог развоја изговора дугог самогласника *е* (који потиче од старословенског гласа „јат”). Указујући на разлике кроз добро познате примере (*дите, дете, дијете; млико, млеко, млијеко*), ауторка их, најпре, именује као *икавски, екавски* и *ијекавски* поддијалекат, а затим описује простирање и наглашава да се источна (екавска) и западна (ијекавска) користе истовремено. Због тога упућује савет ученицима: „У овој Граматици дате су и источна и западна варијанта, прва ћирилицом и екавским правописом, друга ијекавским и латиницом. Иако се ове две варијанте сада спајају, посебно у погледу лексике, ипак је препоручљиво да странац доследно усваја једну или другу варијанту, користећи доследно екавски или ијекавски правопис. Ученику се стога саветује да од самог почетка одабере коју од две варијанте жели да усвоји приликом говора и писања, као и да се одлучи за употребу ћириличног или латиничког писма” (ПАТРИЦ 1964: 14). Препознајући значај који садржаји из области дијалектологије имају у практичној употреби језика на српском говорном тлу, ауторка у дванаестој лекцији (на чак пет страница) указује на доминантне разлике између источне и западне варијанте језика на ортографском (рефлекс гласа јат и писање страних имена; гласови *х : в : ј* и сл.), морфосинтаксичком (*да* + презент : инфинитив; ознаке рода; извођење речи суфиксима *-ирати : -исати, -овати* и сл.) и лексичком нивоу, дајући већи број примера, јасних и недвосмислених објашњења.¹⁵

¹⁵ С обзиром на прекорачење броја дозвољених карактера, у овом раду нећемо детаљно представљати наведена објашњења. За више информација прочитати: ПАТРИЦ 1964: 111–116.

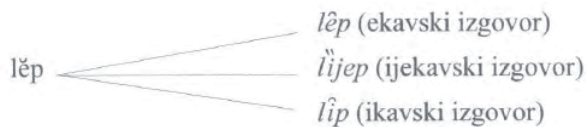


Фотографија 1. *Дијалекатска карта српскохрватског језика* (ПАТРИЦ 1964: 230–231)

Питању поделе дијалеката српскохрватског језика пажња се посвећује у првом тому граматике српскохрватског језика под називом *Српскохрватски СХ-15А* (енгл. *Serbo-Croatian SC-15A*) Људмиле Јасеновић, објављеној 1983. године у Сједињеним Америчким Државама. Већ у првој лекцији аутор диференцира чакавски, кајкавски и штокавски дијалекат, који се дели на три поддијалекта настала као резултат различитог развоја дугог самогласника *е* из заједничког словенског језика: *икавски*, *екавски* и *ијекавски*. „Говорници једног поддијалекта почели су да га изговарају као *и*, другог као *е*, а трећег као *је* или *ије*” (ЈАСЕ-НОВИЦ 1983: 1). Географска распрострањеност дијалеката описана је на следећи начин: 1. икавски поддијалекат користе Хрвати и Муслимани у западној Босни, западно од реке Босне, у Херцеговини, западно од реке Неретве, у Јужној Славонији, западној Војводини, северозападној Далмацији и деловима западне Хрватске, 2. екавски поддијалекат се говори у Србији и остатку Војводине, док 3. ијекавски користе сви остали говорници у Хрватској, западној Србији, Црној Гори, јужној Далмацији, источно од Неретве и у Босни и Херцеговини. У приручнику се посебно указује на то да су екавски и ијекавски поддијалекат основа књижевног српскохрватског језика, из кога су се развиле две варијанте језика: источна варијанта, са седиштем у Београду, и западна, са седиштем у Загребу.¹⁶

¹⁶ У овом раду није анализирана *Кратка граматика српскохрватског књижевног језика*

У најобимнијој и најсадржанијој *Граматици српског језика за странце* Павице Мразовић и Зоре Вукадиновић, објављеној 1990. године у Сремским Карловцима, дају се само основне напомене о дијалектима српског језика. „За српски језик је карактеристичан штокавски дијалекат. У хрватском језику у целини постоје, осим штокавског, још два дијалекта: чакавски и кајкавски. Дијалекти су добили име по три различита облика упитно-односне заменице за нешто неживо: *што* (*шта*) – штокавски дијалекат; *кај* – кајкавски дијалекат и *ча* – чакавски дијалекат” (МРАЗОВИЋ, ВУКАДИНОВИЋ 2009: 43). Сходно постојању разлика на простору штокавског дијалекта, аутори ученике упознају са постојањем три изговора – екавског, ијекавског и икавског, објашњавајући њихово постојање различитом заменом старог гласа јат. Тако се објашњава да је вокал јат у екавском изговору дао *е*, у ијекавском *ије* (ако је дуго) или *је* (ако је кратко), док је у икавском дао *и*. Користећи једноставну илустрацију ученици се упознају са (стварним) чињеничним стањем (в. Илустрацију 1).¹⁷



Илустрација 1. Рефлекс старословенског гласа јат

И у *Граматици српског језика [за странце]* Ивана Клајна, објављеној 2005. године у Београду, дате су основне напомене о дијалектима српско(хрватско)г језика. Аутор наводи да је за основу стандардног језика узет штокавски дијалекат, назван по упитној заменици *што/шта*, поред кога постоје *чакавски* и *кајкавски*, а који се говоре само на територији Хрватске. И у овом приручнику се у оквиру штокавског дијалекта разликују три изговора некадашњег „словенског гласа *јат*”: екавски, ијекавски и икавски (КЛАЈН 2005: 13). Међутим, аутор наглашава да је трећи изговор, *икавски*, искључиво регионалан. Коришћењем примера *дете–деца*, указује се на разлике у рефлексима гласа *јат* у случајевима када је вокал дуг, односно кратак. Њихову географску распрострањеност Иван Клајн објашњава на следећи начин:

„Већи део Срба говори екавски, док се ијекавски говори на крајњем југозападу Србије, у Црној Гори и у Републици Српској. У држави СЦГ оба изговора призната су као стандардна, али нису једнако распрострањена у употреби. Средства јавног информисања у Србији служе се скоро искључиво екав-

(енгл. *A Short Grammar of the Serbo-Croatian Literary Language*) Људевита Јонкеа, објављена 1964. године у Загребу.

¹⁷ У *Граматици српског језика за странце (са вежбањима и решењима)* Марине Курешевеић и Драгане Белегишанин-Закић, објављеној 2010. године у Новом Саду, нема помена дијалеката и наречја српског језика.

ским изговором, а у Црној Гори ијекавским. С обзиром на малочас поменуте разлике између *ије*, *је* и *и*, рођеном екавцу веома је тешко да овлада ијекавским изговором. Подручје ијекавског у Србији постепено се сужавало током последња два века. Многи значајни писци у прошлости, почев од Вука Караџића, били су ијекавци, али се данас велика већина објављује на екавском” (КЛАЈН 2005: 14).

Можемо приметити да аутор приручника сматра да је припаднику једног дијалекатског варијетета врло тешко да овлада другим, што је у потпуној супротности са ставовима аутора претходно анализираних граматика, који тврде да ће странцима који су учили један изговор бити лако да разумеју говорнике другог дијалекатског типа. Претпостављамо да је закључак Ивана Клајна повезан са другачијим друштвеним околностима у време када је његова граматика настала у односу на претходно разматране граматике, које се односе на време српскохрватске језичке заједнице, што се огледа и у мањој заступљености ијекавског изговора у писаним и штампаним медијима у новије време. С друге стране, треба направити разлику између разумевања и овладавања екавским и ијекавским изговором. Разумевање ијекавског изговора ономе ко је овладао екавским изговором лакше је од овладавања (и)јекавским рефлексима који одговарају рефлексу вокала јат у екавици, имајући у виду одређене акценатске критеријуме.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Питање места садржаја из области дијалектологије у настави српског као страног језика проистиче из природне потребе ученика-страница да комуницирају са српским домицилним становништвом. Такав вид интеракције, осим употребе стандардног језичког идиома, подразумева познавање различитих типова изговора (екавског и ијекавског), али и дијалеката (сходно месту живљења и боравка), због чега се неминовно поставља питање потребе увођења садржаја из области дијалектологије у наставу српског као страног језика. Иако се при обављању свакодневних животних активности (одлазак у продавницу, код лекара, на пијаци, путовање по српским земљама и сл.) ученици-страници упознају са различитим дијалекатским особинама, њихово изучавање се, у методичкој теорији и наставним програмима, везује за више нивое (Ц1 и Ц2) познавања српског језика. С једне стране, таква одлука је у потпуности у складу са начелима систематичности и поступности у усвајању знања – најпре се учи стандардни језик, па дијалекти, али, с друге стране, у раскораку је са стварним приликама у којима се српски као страни језик изучава – ученици су неминовно изложени нестандардним формама и различитим изговорима српског језика још у почетним фазама његовог учења и савладавања. То нам показује да је питање изучавања садржаја из дијалектологије далеко сложеније од оног што би се на први поглед могло учинити.

Анализа најкоришћенијих граматика за учење српског као страног језика показала нам је да још увек постоји потреба за писањем оне која би одговорила захтевима савремене наставе српског као страног језика. Наиме, иако би се очекивало да граматике детаљно разрађују питања изговора и дијалекатских особености српског језика, истраживање нам је дало сасвим супротан одговор. У већини анализираних граматика се ови садржаји свode на напомене о постојању два изговора – *екавског* и *ијекавског* (са покојим примером) и Белићевој подели дијалеката на три типа – *штокавски*, *кајкавски* и *чакавски*, а у неким граматикама се чак и у потпуности изостављају. Напомене о екавском и ијекавском изговору у суштини се односе на две изговорне варијанте стандардног језика, док је подела на наречја само информативна. Притом, запажања и напомене везују се за истраживања и научне резултате који су у дијалектологији били актуелни почетком XX века. Конкретних напомена о појединачним дијалектима готово да нема. На тај начин долазимо до (готово) парадоксалне ситуације у наставној пракси – на једној страни налазе се стварне животне потребе и реална очекивања њиховог познавања, а на другој страни граматике, које не пружају довољно информација о богатству дијалекатског система српског језика. По свему судећи, аутори граматика су настојали да садржаје поједноставе и упросте, омогућавајући ученицима да стекну тек основне појмове о дијалектима српског језика. Већина састављача граматика чак сматра да ће они који науче један изговор/дијалекат без проблема разумети и усвојити „онај други”!? На основу резултата истраживања можемо закључити да неприкосновену улогу у савладавању садржаја из области дијалектологије, у условима наставе српског као страног језика, имају наставници/предавачи који ученике корак по корак воде кроз разноврстан и комплексан свет српскога језика, изналазећи иновативне начине упознавања са особеностима екавског и ијекавског изговора, односно мноштвом дијалекатских типова. С обзиром на језичку разноврсност наших дијалеката, при чему мислимо како на граматички, тако и на акценатски и лексички ниво, свођење дијалеката на разликовање двају изговора у неку руку представља најједноставнији садржај за савладавање.

Постоји очигледна потреба за предузимањем конкретних активности на пољу унапређења наставне праксе. Најпре, потребно је сагледати делотворне методе и приступе који користе предавачи на својим часовима у склопу припреме ученика за полагање тестова на вишим нивоима познавања српског као страног језика. Затим, неопходно је написати граматику српског језика за странце која би одговарала потребама савремених наставних програма за изучавање нашег језика као страног. По могућству, било би веома функционално објавити приручнике из области дијалектологије који би укључивали, осим странцима прилагођеног прегледа особина српских дијалеката, и текстове (са звучним записима) из различитих дијалекатских подручја српског језика. У том смислу сматрамо да није сврсисходно странца који је животом/послом везан за

одређени део нашег језичког простора оптерећивати наставним садржајем који би обухватао особености свих дијалеката, већ је целисходније дијалекатски садржај прилагодити поднебљу у коме обитава. Након савладаног стандарда, овакав приступ олакшаће свакодневно сналажење странцима, нарочито у оним језичким срединама које су удаљеније од стандардног језика. И на крају, питање у којој мери је потребно да ученик-странац савлада одређене дијалекатске садржаје остављамо отвореним.

Цитирана литература

- БЕЛИЋ, Александар. *Историја српског језика, Изабрана дела Александра Белића*, четврти том. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.
- БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Дијалекат и школа”. *Српски језик*, 8(1–2), 2003, стр. 581–585.
- БОЖОВИЋ, Душица. „Настава новоштокавског акцента за странце”. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2016, стр. 95–113.
- БОШЊАКОВИЋ, Жарко. „Однос стандардних и дијалекатских особина у говору ученика неких банатских основних школа”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 38(1), 2009, стр. 341–350.
- ДЕШИЋ, Милорад и ШЋЕПАНОВИЋ, Михаило. „О (не)уједначености српске дијалектолошке терминологије”. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 33(3). Београд: Међународни славистички центар, 2004, стр. 229–235.
- ДЕШИЋ, Милорад. „Образовање наставника српског језика као страног”. У: Ј. Вучо (ур.), *Настава језика у реформи образовања*. Никшић: Филозофски факултет, 2006, стр. 126–129.
- ДЕШИЋ, Милорад. „Ортографија и ортоепија у српском као страном језику.” У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2016, стр. 125–129.
- ДЕШИЋ, Милорад. „Српски језик као страни у БХС контексту”. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси II*. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2011, стр. 187–195.
- ДЕШИЋ, Милорад. „Српски језик као страни у теорији и пракси”. У: С. Танасић (ур.), *Шездесет година Института за српски језик САНУ: Зборник радова I*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 267–271.
- ДЕШИЋ, Милорад. „Улога локалног говора у развијању говорне културе ученика”. *Наш језик*, 25(3), 1981, стр. 162–166.
- ИВИЋ, Павле. *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*. Нови Сад: Матица српска, 1985.
- ИСАИЛОВИЋ, Марија. „Садржаји из правописа у уџбеницима српског као страног језика на напредном нивоу”. *Липар*, 71 (2020): стр. 201–212.

- ЈАЊИЋ, Марина. „Афективне стратегије у настави акцената на подручју при-
зренско-тимочког дијалекта”. У: Р. Жугић (ур.), *Дијалекти српског језика:
истраживања, настава, књижевност* (стр. 369–381). Лесковац – Врање:
Лесковачки културни центар – Универзитет у Нишу, Педагошки факултет у
Врању, 2016.
- ЈАЊИЋ, Марина. *Настава надежа у теорији и пракси*. Врање: Учитељски фа-
култет – Аурора, 2005.
- МАРИНКОВИЋ, Симеон. *Методика креативне наставе српског језика и књи-
жевности*. Београд: Креативни центар, 1995.
- МИЛИЧЕВИЋ ПЕТРОВИЋ, Маја и Никола Љубешић. „Нестандардни језик у
настави: нови ресурси за српски и хрватски као страни”. У: В. Крајишник
(ур.), *Српски језик као страни у теорији и пракси IV*. Београд: Филолошки
факултет, 2020, стр. 117–130.
- НИКОЛИЋ, Милка. „Библиографија српског као страног језика (1991–2018)”. У:
В. Крајишник (ур.), *Српски језик као страни у теорији и пракси IV*. Београд:
Филолошки факултет, 2020, стр. 593–623.
- НОВАКОВИЋ, Александар. „Библиографија радова из области методике наста-
ве српског као страног језика (2018–2022)”. *Живи језици*, 43(1), 2023, стр.
181–195.
- СПАСИЋ, Наташа. „Нестандардни језик у настави српског као страног језика”.
У: М. Ковачевић и Ј. Петковић (ур.), *Српски језик између стандарда, суп-
стандарда и дијалекта*, књ. 1. Крагујевац: Филолошко-уметнички факул-
тет, 2024, стр. 133–144.
- СТАНКОВИЋ, Драгана. „Локални говор ученика основношколског узраста из
Врања и настава граматике српског језика”. *Иновације у настави*, 35, 2022,
стр. 117–130.
- ЋАЛИЋ, Јелена. „Предавање српскохрватског (или босанског, црногорског, хрват-
ског и српског) као страног језика: компаративни приступ и изазови”. У: *Срп-
ски као страни језик у теорији и пракси III*, ур. Весна Крајишник. Београд:
Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 2016, стр. 409–420.
- ШЋЕПАНОВИЋ, Михаило М. „Српска дијалектолошка терминологија и нас-
тавна пракса”. *Српски језик: студије српске и словенске*, 22 (2017): стр.
117–135.

- BUGARSKI, Ranko. „Pregršt pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku”. У: Р.
Vučković (ур.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Institut za strane
jezike, Beograd, 1984, str. 17–22.
- DABIĆ, Bogdan F. „Neka pitanja iz nastave srpskohrvatskog jezika u slovenskim
zemljama”. У: Р. Vučković (ур.), *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika
kao stranog”*. Institut za strane jezike, Beograd, 1986, str. 127–131.
- DEŠIĆ, Milorad. „Ozvučeni udžbenik srpskog jezika kao stranog”. У: Ј. Vučo (прir.),
Udžbenik u nastavi stranih jezika. Nikšić: Univerzitet Crne Gore, 2003, str.
199–205.

- DIMITRIJEVIĆ, Naum. „Uslovi modernizacije srpskohrvatskog jezika kao stranog”. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Institut za strane jezike, Beograd, 1984, str. 34–40.
- ĐURIĆ, Ostoja. „Uvodna reč”. U: P. Vučković (ur.), *Srpskohrvatski jezik kao strani*. Beograd: Institut za strane jezike, 1984, str. 5–8.
- IGNJATIĆ, Zdravko. „O nastavnim materijalima za srpskohrvatski jezik kao strani”. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Institut za strane jezike, Beograd, 1984, str. 79–83.
- KRAJIŠNIK, Vesna. „Bibliografija jugoslovenskih radova o srpskohrvatskom jeziku kao stranom (1960–1990)”. *Živi jezici*, XXXIV–XXXV/1–4 (1992): 184–203.
- PECO, Aleksandar. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Beograd: Naučna knjiga, 1991.
- PLAVŠIĆ, Prvoslav. „Značaj tipa jezičkog okruženja”. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 1984, str. 52–59.
- VASIĆ, Vera. „Srpskohrvatski kao strani jezik: problem varijantnog raslojavanja”. U: P. Vučković (ur.), *Naučni skup „Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog”*. Institut za strane jezike, Beograd, 1986, str. 13–17.
- VUKADINOVIĆ, Zora. „Program i realizacija nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog”. U: P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Institut za strane jezike, Beograd, 1984, str. 60–67.

Извори

- КЛАЈН, Иван. *Граматика српског језика за странце*. Београд: ЗУНС, 2006.
- КУРЕШЕВИЋ, Марина и БЕЛЕГИШАНИН-ЗАКИЋ, Драгана. *Граматика српског језика за странце са вежбањима и решењима*. Нови Сад: Азбукум, 2016.

- BABIĆ, Slavna. *Serbian/Croatian for Foreigners*. Beograd: Kolarčev narodni univerzitet, 2001.
- GROZDIĆ, Oton. *Serbo-Croatian Grammar and Reader*. New York: Hafner Pub. Co., 1969.
- JASENOVIC, Ludmilla. *Serbo-Croatian SC-15A: Grammar*. Ft. George G. Meade: National Cryptologic School, 1983.
- JAVAREK, Vera и МИРОСЛАВА СУЋИЋ. *Teach Yourself Serbo-Croat*. London: English Universities Press, 1963.
- LORD BATES, Albert. *Beginning Serbo-Croatian*. The Hague: Mouton, 1956.
- MAGNER, Thomas. *Introduction to the Croatian and Serbian Language*. University Park, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1998.
- MRAZOVIĆ, Pavica и VUKADINOVIĆ, Zora. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1990.

- PARTRIDGE, Monica. *Serbo-Croatian, Practical Grammar and Reader*. New York, London, Toronto: McGraw-Hill, 1964.
- PRINCE, John Dyneley. *Practical Grammar of the Serbo-Croatian Language*. New York, London: Hafner, 1928.
- SUBOTIĆ, Dragutin and FORBS, Nevil. *Serbian Grammar*. Oxford: Clarendon Press, 1918.

Aleksandar M. Novaković
Jelena M. Stošić

DIALECTOLOGY CONTENTS IN GRAMMARS FOR LEARNING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

The subject of this work is an analysis of grammars for learning Serbian as a foreign language. The aim to clarify the scope and methods used to address dialectology content within these materials. We used the method of theoretical analysis with the content analysis techniques. The research material consists of Serbian grammar books for foreign learners published over the past century. The findings indicate that content related to dialectology in these grammars is limited (contrary to the expectations and actual needs of foreign students) to brief notes on the existence of two pronunciation standards – Ekavian and Ijekavian (accompanied by a few examples) – and Belić's division of dialects into three categories: Štokavian, Kajkavian, and Chakavian. Consequently, in practical teaching, teachers and lecturers play a crucial role in systematically familiarizing students with the dialectal features found across the regions of the Republic of Serbia. There is a clear need, therefore, to develop a grammar that meets the demands of modern Serbian language teaching for foreign students and to publish dialectology manuals. These resources would ideally include an adapted overview of Serbian dialect characteristics, along with texts and audio recordings from various dialect areas of the Serbian language.

Keywords: Serbian as a foreign language, dialectology, Aleksandar Belić, Grammars for learning Serbian as a foreign language